

Tutkija Janne Kivivuori (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos)
ja päätoimittaja Pauli Aalto-Setälä (Iltalehti) väittelevät
väkivallan todellisuudesta ja todellisuuden kuvasta.

Kaksintaistelu todellisuudesta

Iltapäivälehtien lööppien ja etusivujen raat väkivalta-aiheet ovat lisääntyneet jo 20 vuoden ajan. Samaan aikaan myös kansalaisten kokemus väkivallan pelko on yleistynyt merkittävästi. Turhaan! Sekä uhritutkimukset että kuolinsyytilastot osoittavat, että vastaavana aikana todellisen väkivallan määrä on pysynyt ennallaan tai jopa laskenut. Iltapäivälehdet näyttävät siis nostaneen henkirikoksia enenevässä määrin otsikoihin, vaikka todellisessa elämässä asiat ovat menneet ihan eri suuntaan.

Näin väittää Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus *Etusivujen väkivalta* (Kivivuori, Kemppi & Smolej 2002). Analyysin kohteena olivat vuosien 1980, 1988, 1993, 1997 ja 2000 iltapäivälehtien etusivut ja lööpit.

Tutkimuksessa vertailtiin keskenään väkivaltautisoinnin määrällistä kehitystä ja todellisuudessa tapahtunutta väkivaltaa, sen piirteitä ja ihmisten kokemaa väkivallan pelkoa. Vuodet oli valittu sillä perusteella, että samoina vuosina Suomessa on tehty laajat uhrikyselyt, eli näiltä vuosilta tiedetään kuinka suuri osa väestöstä on joutunut oikeasti vakavan väkivallan kohteeksi.

Näyttää siltä, että määrän lisäksi väkivallasta kertomisen laatuakaan ei vastaa arkitodellisuutta. Uutisoitu väkivalta on visualisoitunut ja irtautunut konkreettisista tapahtumapaikoista. Naisten ja nuorten osuus etusivujen uhreista on suurempi kuin näiden ryhmien osuus todellisen väkivallan uhreista. Sekä tekijöiden että uhrien ikä on uutisissa selvästi alhaisempi kuin keskimääräisen henkirikoksen tekijän tai uhrin ikä.

Tutkimus koski iltapäivälehtiä, mutta selvää lienee, että myös muu median osa on ottanut yhä ahkerammin osaa rikosuutisointiin: esimerkiksi televisioyhtiöiden uutistoimitukset ovat luoneet itselleen rikostoimittajatoimenkuvat; ja jos raat henkirikokset ennen kuuluivatkin lähinnä iltapäivälehtien ja varsinaisten rikosjulkaisujen rooteliin, nyt näitä aiheita käsittelee näyttävästi ja suurella volyymilla koko media yhtä itsestään selvästi kuin vaikkapa päivän politiikkaa.

Median yleisöltä tämä toimituspolitiikan muutos on jäänyt tajuamatta. Kansalaiset uskovat, että raaka rikollisuus vyöryy otsikkoihin, koska elämä on yhä vaarallisempaa. Siksi keskustelu alkaakin kysymyksellä, mitä todellisuutta rikollisuudesta Iltalehti heijastaa.

Pauli Aalto-Setälä: Tutkimukseenne mukaan iltapäivälehtien etusivujen rikosuutisotsikoiden määrä on lisääntynyt selvästi enemmän, kuin mitä rikoksia todellisuudessa on tapahtunut. Olette laskenut iltapäivälehtien kansien otsikot ja vertaillette niitä kansallisen uhritutkimuskyselyn tuloksiin. Tästä vedätte sen johtopäätöksen, että rikostodellisuuden ja rikosjulkisuuden välillä olisi ristiriita. Ymmärrän, että tutkimukseenne näkökulma on kriminologinen, mutta koska tutkimuksen johtopäätökset ovat enemmänkin journalistisia, on ehkä syytä valottaa journalistista valintaprosessia niin kannen aihevalintojen kuin koko sisällön osalta.

Iltalehti on Suomen kolmanneksi luetuin sanomalehti (KMT S01/K02). Lehden journalistinen sisältö muodostuu karkeasti ottaen uutisista, urheilusta ja viihteestä. Yksittäisiä uutisvalintoja peilataan lehden uutiskriteerien sekä lehden journalistisen linjan avulla. Iltalehden uutiskriteerit ovat uutisen kiinnostavuus, uutisen merkitys sekä vaikutuksen laajuus. Kiinnostavuuteen vaikuttaa esimerkiksi uutisen poikkeuksellisuus. Iltapäivälehdille kiinnostavuus on erityisen tärkeä valintakriteeri, sillä lehden ostopäätös tehdään kannen ja lööpin perusteella. Lehden kansi ja lööppi muodostavat kokonaisuuden, jonka tarkoitus on antaa totuudenmukainen kuva lehden sisällöstä ja houkutella lukemaan lehti kokonaan. Kanteen ja lööppiin mahtuu yhteensä parisenkymmentä eri aihetta. Vaikka kansi ja lööppi toimivat samalla lehden sisällön markkinointina, tulee niiden olla totuudenmukaisia.

Sananvapaus koetaan vapaassa yhteiskunnassa niin tärkeäksi, että se on turvattu perustuslailla. Yksittäinen media ei toimi todellisuuden peilinä, vaan pikemminkin peilin sirpaleena. Koko kuva todellisuudesta muodostuu näiden sirpaleiden muodostamasta kokonaisuudesta. Tähän mediakokonaisuuteen kuuluvat iltapäivälehdet, mutta siihen kuuluu yli 100 sanomalehteä, yli 2 000 aikakauslehteä, televisiokanavat, kirjallisuus, elokuvateollisuus, tietokonepeliteollisuus jne. Iltapäivälehtien merkitystä en vähättele, mutta iltapäivälehtien kansien osuus tästä kokonaisuudesta on silti vähäinen kaikista ihmisen pelkoihin vaikuttavista tekijöistä.

Kansimatematiikka on muutenkin heikko journalistisen sisällön ja seurausten mittaristo. Tutkimusvuosina kannen ja lööpin otsikoita ylipäättään

on lisätty ja yhtä hyvin, ehkä jopa perustellummin voitaisiin väittää, että viihdeotsikoiden ja urheiluoitsikoiden määrä on kasvanut suhteettomasti viihdedollisuuteen ja urheiludollisuuteen verrattuna. Tämä siis siksi, että kanteen ja lööppiin mahtuu enemmän aiheita kuin ennen. Lisäksi journalistiseen tapaan kuuluu seurata uutistapahtuma loppuun saakka, siksi samasta rikoksesta kerrotaan niin kauan kuin siitä on uutisoitavaa, jolloin rikosuutisten osuus jälleen kasvaa. Näin on tapahtunut esimerkiksi Eveliinan surmaa, Heinon pariskunnan murhia sekä Myyrmäen kauppakeskuksen räjähdystä käsittelevässä uutisoinnissa.

Journalistista valinnoista kerron esimerkin. Vuosi 2001 oli poikkeuksellisen hyvä ilmailuvuosi. Ilmailuonnettomuuksia sattui vähemmän kuin kertaakaan toisen maailmansodan jälkeen. Silti syyskuun 11. päivä kolme matkustajakonetta käytettiin Yhdysvalloissa terroritekoihin, joista kirjoitetaan vielä tänäänkin. Antaako kyseisistä, yksittäisistä lento-onnettomuuksista kertominen väärän kuvan lentoturvallisuudesta?

Jos antaa, olisiko pitänyt jättää terrori-iskut uutisoimatta?

Janne Kivivuori: Vastaan kysymykseesi ajatuskokeella: jos vuosina 1981 ja 2001 olisi tapahtunut identtinen terroriteko, ja jälkikäteen huomattaisiin, että niitä koskevan etusivuoitsikoinnin määrässä olisi valtava ero, eikö olisi kiinnostavaa havaita tuo ero ja pohtia sen mahdollisia yhteiskunnallisia seurauksia ja vaikutuksia? Tutkimuksessamme oli kyse juuri tällaisen todella tapahtuneen muutoksen ja sen seurausten erittelystä ja pohdinnasta. – Lisäksi todettakoon, että tutkimuksessamme eriteltyt otsikot koskivat kotimaista väkivaltaa, esimerkiksi henkirikoksia, mutta myös erilaisia tappeluita, ryöstöjä, lyöntejä ja väkivallalla uhkaamista.

Toteat, että etusivujen väkivaltaotsikoinnin lisääntymistä selittää se, että kaikenlaiset otsikot ovat lisääntyneet. Mielestäni tämä ei ole riittävä selitys.

Tutkimuksemme näkökulmana oli tarkastella kotimaisen väkivallan raportoinnin määrällistä kehitystä ja sen yhteyksiä väestön kokemaan todelliseen väkivaltariskiin sekä väkivallan pelkoon. Tästä näkökulmasta on olennaista tarkastella väkivalta-aiheisten otsikoiden määriä kuin niiden suhteellista osuutta kaikista otsikoista. Ihmisten käsitys väkivaltailmiön yleisyydestä ei muodostu siten, että he vertaavat väkivaltauutisoinnin määrää vaikkapa ”julkiksia” tai urheilua käsittelevän uutisoinnin määrään. Kriminologisen pelko-vaikutustutkimuksen näkökulmasta on olennaista, että iltapäivälehtien etusivujen väkivaltaotsikoiden määrä moninkertaistui vuosien 1980 ja 2000

välillä. Myös väkivaltaotsikoihin liittyvien kuvien määrä moninkertaistui. Samaan aikaan suomalaisten riski joutua väkivallan uhriksi pysyi vakaana, mutta väkivallan pelko lisääntyi.

Etusivujen väkivalta-aiheisten pääotsikoiden määrä nelinkertaistui jaksolla 1980–1997 ja oli vuonna 2000 kolminkertainen vuoteen 1980 nähden. Koska näitä isoin kirjaimin ladottuja pääotsikoita on kullakin etusivulla vain yksi, on selvää, että väkivalta on ottanut tilaa muilta etusivuaiheilta. Etusivujen väkivaltaotsikot ovat lisääntyneet sekä absoluuttisesti että suhteellisesti.

Tarkastelimme myös muita rikoslajeja koskevien etusivuotsikoiden määriä (tämä analyysi perustui vain Ilta-Sanomiiin). Analyysin tulos oli, että omaisuus-, liikenne, talous- ja huumerikosten raportointi oli etusivuilla lisääntynyt verraten maltillisesti jos lainkaan, mutta väkivalta-aihe oli noussut voimakkaasti. Kyse ei siis ollut kaikenlaisten otsikoiden yleisestä kasvusta, vaan väkivalta-aiheen erityisestä ja räjähdysmäisestä kasvusta.

Olen samaa mieltä sekä median että tutkijoiden sananvapauden tärkeydestä ja korostan, ettemme ole esittäneet mitään rajoituksia siihen. Mediakentän moninaisuuden korostaminen on myös tärkeää. On totta, että iltapäivälehdet muodostavat vain osan – tosin katukuvassa varsin näkyvän osan – koko mediasta. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia varsinkin televisiouutisten väkivaltapainotuksen kehitystä ja huomioida myös niin sanotun poliisiteleviisiohjelmatyyppin synty.

Mielestäni on hyvä erottaa kaksi eri kysymystä: toimitusten syyt raportoida väkivaltaa ja lisääntyvän väkivaltauutisoinnin mahdolliset seuraukset. Kriminologisen tutkimuksemme näkökulma oli juuri seurausten, erityisesti mahdollisten pelkovaikutusten näkökulma. Kun väkivaltauutisoinnin määrä lisääntyy selvästi nopeammin kuin väkivallan määrä, tämä voi vaikuttaa paitsi väestön pelkoihin myös todellisuutta koskeviin käsityksiin, riskiarvioihin ja mielipiteisiin. Haluaisinkin esittää konkreettisen kysymyksen. Tiedetään, että vuosina 1980–1997 sekä väkivallan pelko että väkivaltauutisointi lisääntyivät Suomessa selvästi, vaikka väestön väkivaltariski pysyi vakaana ja vamman aiheuttanut väkivalta jopa harvinaistui. Mistä pelon kasvu arvioitiin mukaan johdettua? Pidätkö täysin mahdottomana, että median (lehdistö, televisio, radio) rikosuutisoinnin kasvu on myötävaikuttanut väestön pelkojen kasvuun?

Pauli Aalto-Setälä: ”Tässä meillä on tapaus, jonka ratkaisu oli annettu valmiiksi...annahan kun yritän osoittaa päättelyni etenemisen”, sanoi Sherlock Holmes, kertomuksessa *Punaisten kirjainten metsästys*.

Vastaus kysymykseesi: Kyllä medialla varmasti on merkitystä ihmisten pelkotiiloihin. Mikä on kunkin median, peilinsirpaleen, rooli missäkin väestönosassa ja elämänvaiheessa onkin jo toinen kysymys. Uutistieto luo tuskaa. Neuvostoliitossa esimerkiksi ei pelätty yhtään, koska kommunismissa ei onnettomuuksia ja rikoksia tapahtunut lainkaan. Ainakaan niitä ei uutisoitu, koska journalismilla oli yhteiskuntaa säilyttävä ja tarvittaessa ongelmia salaava motiivi. Tutkimuksessanne syyllisen rooli oli etukäteen selvä, joskaan ei yllättävä. Jos väkivaltatodellisuuden ja väkivaltajulkisuuden roolia todella haluttiin pohtia niin miksi laskitte vain iltapäivälehtien kansiotisikoita? Iltapäivälehdet käsittelevät rikosuutisia, ovat käsitelleet ensimmäisistä numeroistaan saakka. Lehtien uudistuessa kansiotikoiden määrää on lisätty, ja satunnaisesti valittuina vuosina uutisoitavaa on riittänyt. Yllättävää olisi ollut, jos vaikka *Koululaisen*, *Kotilieden* ja *Eevan* tai *Suomen Tietotoimiston* ja *Reutersin* aihevalinnoista olisi löytynyt runsaasti rikosaiheita. Journalistisesti tärkeämpää on se, ovatko juttumme olleet totta. Olemmeko kertoneet rikoksista, joita ei ole tapahtunut? Mitkä rikosuutiset olisi pitänyt jättää julkaisematta?

Kuka tämän pahuuden valuttamisen tiedon valtateille sitten keksi? Sanomalehtiin rikokset tulivat toistasataa vuotta sitten. *New York Tribune* julisti 1850 sisällökseen ”juoruja, väkivaltaa ja jännitystä”. 1863 Pariisissa alkoi ilmestyä lehtiä nimeltä *Le Petit Journal*, jonka liikeidea oli lause: ”Verta etusivulle”. Suuret kansiotikot keksi kai Joseph Pulitzer 1880-luvulla. Ja varmasti pelko rikoksen kohteeksi joutumisesta kasvoi niin New Yorkissa kuin Pariisissakin. Suomalaisiin tv-uutisiin rikokset tulivat vahvasti 90-luvulla. Siihen saakka murhia tehtiin vain ennen ja jälkeen uutislähetyksen. 2000-luvulla tietokoneistetuihin kodeissa kuolla ja pelätään ehkä eniten tietokonepeleissä.

Pitäisikö mahdollisten seurausten vaikuttaa journalistisiin kriteereihin? Minusta ei. Suurta uutista ei voi jättää julkaisematta, vaikka tiedon julkaisu aiheuttaisi pelkoa. Myyrmannin onnettomuuden jälkeen jokainen katseli kauppakeskustaan uudella tavalla. Yksittäisen opiskelijan murheellinen pommi-isku jätti jälkensä sukupolviin vaikka kauppakeskukset keskimäärin ovat varsin turvallisia. Kerrottiinko tapahtumasta sitten oikealla tavalla on toinen kysymys. Uhrien nimien ja pommin asentaneen Petri Gerdtin kodin ja kuvan julkaisusta lehdet tekivät erilaisia ratkaisuja. Journalistiset päätökset ovat vaikeita ja virheellisen rikosuutisen julkaisu on rikos. Lukijan ja tv-katselijan näkökulmasta sananvapaus tarkoittaa ehkä kuitenkin enemmän heidän oikeuttaan tietää, kuin meidän toimittajien oikeutta kertoa.

Mikä rikoksessa sitten kiinnostaa? Väittelymme aikana on MTV3:n historian suosituimmaksi kotimaiseksi draamasarjaksi noussut Leena Lehtolaisen

kirjoittama poliisisarja *Rikospoliisi Maria Kallio*. Avausjaksolla oli 1,7 miljoonaa katsojaa. Ensi-illoissa ovat menestyneet niin rikollisveljeksistä kertova *Pahat pojat* kuin Harri Nykäsen rosvosaaga *Raid*. Väkivallaton menestyselokuva on poikkeus. Vuoden katsotuin ja hienoin suomalainen lastenelokuva *Heinä-hattu ja Vilttitossu* oli poikkeus. Kokonaan väkivallaton elokuva. Laskin arkistostamme, että olemme kirjoittaneet 1999 yhteensä 1 341 rikosjuttua, joissa on esiintynyt sanat ”murha” tai ”tappo”. Kaikki uutiset, joihin ei kuulu urheil- ja viihde, oli yhteensä 20 217. Seuraavana vuonna vastaavat luvut olivat 1 451 ja kaikkien uutisjuttujen määrä oli 23 622.

Fiktiiviset rikokset näyttäisivät kiinnostavan enemmän. Todellisten rikosjuttujen yleinen kiinnostavuus vaikuttaa aivan viime vuosina jopa heikentyneen. Juttujen lukumäärä pysyy korkeana, koska yksittäisiä, suuria ja poikkeuksellisia rikoksia tutkitaan ja seurataan pitkään. Fiktiivisen ja todellisen väkivallan suosion ero saattaa olla se, että vaikka hetkeksi samaistuukin elokuvan väkivallan maailmaan, voi elokuvan jälkeen helpottuneena poistua salista ja jättää rikokset ja maailman pahuus elokuvateatteriin. Syntyy illuusio oman turvallisuutensa kontrolloimisesta. Peilin sirpaleet odottavat heti salin ulkopuolella.

Janne Kivivuori: Sanot, että tutkimuksessamme ”syllisen rooli oli etukäteen selvä”. Empiirisessä tutkimuksessa tulokset eivät kuitenkaan koskaan ole etukäteen selviä. Jos iltapäivälehtien etusivujen väkivaltaotsikointi olisi vuoden 1980 jälkeen vähentynyt tai pysynyt vakaana, tämä olisi tutkimuksessamme käynyt ilmi. Jos keskustellaan pelkoon vaikuttaneista tekijöistä, puhuisin mieluummin syistä kuin syyllisistä.

Laskimme iltapäivälehtien kansioitsikoita ja yhden suuren päivälehdien rikosaiheisia pääkirjoituksia, koska jostain on pakko aloittaa. Luonnollisesti tämä on rikosuutisoinnin kehityksen kokonaisarvioinnin kannalta riittämätön näyte. Myös sellaiset lehtien kaikkia juttuja koskevat tiedot, joita esittelet, ovat kiinnostavia. Kerrot, että vuonna 1999 Iltalehdessä oli 1 341 uutisjuttua, joissa mainittiin sana ”murha” tai ”tappo”. Seuraavana vuonna vastaava luku oli 1 451. En vertaisi näitä lukuja kaikkien uutisjuttujen määrään, vaan maassamme tapahtuneiden rikosten määrään. Vuosina 1999 ja 2000 tuli poliisin tietoon 140 ja 145 väkivaltarikosta, joista käytettiin nimikettä ”murha” tai ”tappo”. Vuonna 2000 nämä rikokset lisääntyivät edelliseen vuoteen verrattuna 3,6 prosenttia; samalla Iltalehden murhia ja tappoja koskevat uutisjutut lisääntyivät 8,2 prosenttia. Vertailu on viitteellinen, koska antamasi luvut

(1 341 ja 1 451) saattavat sisältää myös ulkomailla tapahtuneiden murhien ja tappojen uutisoiteja. Jos haluat, voimme tehdä tällaisia vertailuja perusteellisemmin ja pidemmältä jaksolta: kerro samanlaisia murha- ja tappomainintoja koskevia lukuja useammilta vuosilta, niin minä mielelläni vertailen niitä henkirikoskehitykseen.

Mutta kuinka moni sekä ostaa lehden että lukee sen kaikki jutut läpi? Valitsimme iltapäivälehtien etusivut tutkimuksen kohteeksi, koska etusivuilla tiivistyvät tärkeinä/myyvinä pidetyt uutiset ja niitä lukevat nekin, jotka eivät osta lehteä. Tutkitut vuodet valittiin kansallisten uhritutkimusten mukaan. Vain niiltä vuosilta on olemassa kunnollinen tieto väestön kokeman todellisen väkivallan ja väkivallan pelon tasosta. Vuosien valinta ei siis ollut satunnainen eikä mielivaltaisen; millään muulla tavalla emme olisi voineet verrata rikosuutisoinnin määrää väestön väkivaltariskin ja pelkojen kehitykseen. Vuosien valinta mahdollisti sen toteamisen, että rikosuutisointi kasvoi moninkertaiseksi samalla kun väestön väkivaltariski pysyi vakaana – ja pelko nousi.

Arvostettu *Oxford Handbook of Criminology* toteaa uusimmassa, vuoden 2002 painoksessaan, että nykyään tuskin kukaan kieltää median vaikutuksia ihmisten rikospelkoihin. Teoksen mukaan jatkossa olisi tarkasteltava erityisesti mediasisältöjen, sosiaalisen rakenteen ja kokemuksen monimutkaista vuorovaikutusta, joka muokkaa rikoskäyttäytymistä, rikospelkoja ja kriminaalipolitiikkaa.

Sanoit, että 1990-luvulla rikokset tulivat vahvasti suomalaisiin tv-uutisiin. Kriminologi Timo Korander on puhunut televisiouutisten ”rikosraportoimisesta”. Mutta mistä tämä muutos mielestäsi johtui?

Muutokset eivät ole luonnonlain kaltaisia prosesseja, vaan taustalla ovat ihmisten päätökset ja valinnat. Aloittiko jokin kanava tämän kehityksen ja muut seurasivat perässä? Viittaat myös siihen, että ihmisten kiinnostus rikosuutisointiin on viime vuosina heikentynyt – mihin tämä havainto perustuu?

Pauli Aalto-Setälä: Olen samaa mieltä siitä, etteivät median muutokset ole luonnonlain kaltaisia prosesseja vaan taustalla ovat tietoiset valinnat, kuten aiemmin yritin selittää. Yksittäiseen uutisvalintaan vaikuttavat muun muassa uutiskriteerit, kiinnostavuus sekä tarjonta. Tarjonnan merkitystä uutisvalintaan voi tutkia helposti esimerkiksi kesäisin, jolloin maaseudulta löytyy leijonia ja poliitikot tehtailevat elämänsä puheet. Toisaalta Matti Nykäsen tai edesmenneen valtakunnansovittelija Jorma Reinin riehumisista käsitellään useaan kertaan ja monesta näkökulmasta, koska myös sillä kuka rikoksen tekee, on vaikutusta uutisen julkaisuun.

Kysyit tv-uutisten ”rikosraportoitumisen” syistä. Luulen, että suurin syy tv-uutisten aihevalintojen muutoksiin on kilpailun lisääntyminen. Uutistoiminnassakin on alettu puhumaan kohderyhmistä, jossa 1998 aloittaneella Nelosen uutistoiminnalla on ollut keskeisin rooli. Tästä seuraa kohderyhmän kiinnostusten vaikutus uutisvalintaan ja ennen kaikkea käsittelytavan sopeuttaminen kulloiseenkin mediaan ja sen yleisöön. Uskon, että tämän suuntaisen kehitys tulee jatkumaan ja aiempaa suurempaan rooliin tulee nousemaan näkemyksellinen, mutta samalla läpinäkyvä journalismi, jossa media antaa tilaa mielipiteille ja niillekin vaikuttajille, joilla ei muodollista valtaa ole.

Pravda-journalismin arvo 2000-luvun Suomessa on mielestäni vähenemässä. Kuva maailmasta muodostuu aiempaa monimutkaisemmasta kokonaisuudesta, eikä tiedolta suojeleminen ole enää mahdollista, vaikka se koettaisiinkin tärkeänä.

Nyt on minun vuoroni kysyä. Tulisiko sinusta rikosjournalismia tietoisesti vähentää, toisin sanoen jättää uutisia julkaisematta, jotta havaitsemasi rikostilastojen ja rikosjulkisuuden ristiriita voitaisiin korjata? Miten rikoksia tulisi mediassa mielestäsi käsitellä?

Janne Kivivuori: Tutkimuksemme tähtäsi tiedon lisäämiseen, ei sen vähentämiseen. Tulevaisuudessakin olisi hyvä saada yhä enemmän tietoa median fiktiivisten ja uutisoivien rikossisältöjen määrästä, kehityksestä ja mahdollistaseurauksista. Olen kanssasi samaa mieltä siitä, ettei kansalaisia voi eikä pidä suojella tiedolta.

Mielestäni rikosjournalismissa olisi tärkeää se, että se antaisi monipuolisen ja realistisen kuvan rikoksista, tekijöistä, uhreista, teko-olosuhteista ja rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Erityisen haastava tehtävä on välittää oikeaa tietoa rikollisuuden määrällisestä kehityksestä. Vieläkin näkee toisinaan juttuja, joissa rikollisuuskehitystä kuvataan vain viranomaistilastojen pohjalta, ikään kuin kaikki rikokset tulisivat poliisiin tietoon. Tässä suhteessa ollaan kuitenkin luultavasti koko ajan menossa parempaan suuntaan. Ehkä pieneltä osalta myös tutkimuksemme *Etusivujen väkivalta* lisäsi tietoisuutta siitä, että poliisitilaston osoittama rikollisuuskehitys ei ole sama asia kuin tosiasiallinen rikollisuuskehitys.

Mielestäni voitaisiin kyllä pohtia, olisiko mahdollista – täysin vapaachtoisesti – hivenen hillitä väkivallan kuvaamista etusivuilla ja lööpeissä kuvin ja kissankokoisin kirjaimin. Näillä räikeillä julisteilla voi olla ihmisten pelkoja lisäävä sekä yhteiskuntaa ja kulttuuria raastava vaikutus. Sama koskee myös

television rikosraportoitumista. Britanniassa – jossa median brutalisoitumiskehitys on meitä paljon pidemmällä – on perustellusti arvosteltu sellaisia ”todellisuus-television” ohjelmia kuin *Crimewatch*, *Real Crime* ja *Hard Bastards*, jotka tekevät rikoksesta ja uhrienkin kärsimyksistä viihdettä ja liiketoimintaa (Guardian 27.8.2001).

Sama kritiikki voidaan kohdistaa myös bulevardilehdistöön. Onko esimerkiksi Matti Nykänen edelleen sellainen julkisuuden hahmo tai ”nuorison esikuva”, jonka tekoja on eriteltävä jättiläiskirjaimin ja kuvin valtakunnallisten sanomalehtien etusivuilla ja mainosjulisteissa? Kun itse näin äskettäiset häntä koskeneet lööpit ja etusivut, ensimmäinen subjektiivinen reaktioni oli sääli häntä ja hänen uhriaan kohtaan, mutta heti toisena nousi ärtymys siitä, millä keinoilla mediatalat hamuavat taloudellisia voittoja.

Kysymyksiä ottaa myös annettuna sen, mikä on uutinen. Viimeisten kahden vuosikymmenen kehitys viittaa siihen, että väkivaltaa nostetaan entistä enemmän ja herkemmin uutiseksi. Tämä kannattaa tiedostaa – ja voidaan kriittisesti keskustella, onko tämä kehitys ollut vain hyväksi ja ovatko muut aiheet painuneet alaspäin päiväjärjestyksessä. Ainakin on ongelmallista, jos median edustajat lähtökohtaisesti torjuvat tällaisen *keskustelun* viittaamalla sananvapauteen, jonka rajoittamista kukaan ei esitä, tai Neuvostoliittoon, jota kukaan ei kaipaakaan. On varmaan muitakin vaihtoehtoja kuin jonkinlainen totta-tilainen sensuurimentaliteetti ja jatkuvasti lisääntyvä väkivaltautisointi?

Pauli Aalto-Setälä: Kysyit mihin perustuu näkemykseni rikosuutisten kiinnostavuuden muutoksesta. Iltalehden kansi- ja lööppivalinnoissa rikosuutisten määrä on suhteessa muihin genreihin vähentynyt ehkä siksi, että rikosuutisten journalistinen merkitys on muuttunut. Television ja päivälehden rikosuutisointi on lisääntynyt, eikä rikosuutisointi ole enää vuosien ollut iltapäivälehtien yksinoikeus.

Puheenaihemediana aihevalintojemme tulisikin olla aiempaa laajaa-alaista. Vuodesta 1997 alkaen erityisesti urheilu-uutisointi on lisääntynyt lehdessämme voimakkaasti. Jos taaksepäin katsoo niin löytyy muitakin kiinnostavia tutkimuksia, joihin tekemääsi työtä voi verrata. Vuosina 1999–2000 tutkituissa lööpeissämme ovat esillä olleet eniten julkisuuden henkilöt eli kolme viidestä (63,1 %) lööppiotsikoista käsitteli julkikkaita. Lööppien perusteella arvioiden suomalainen iltapäiväjournalismi on henkilöjournalismia eikä rikosjournalismia. (Dosentti Tapani Huovilan tutkimus: Lööppi iskee aikamme julkisuuteen 2002). Onneksi ei kuitenkaan pelkkää pintajulkisuutta, vaan

myös asemalla ja vallalla on merkitystä. Huovilan tutkimuksessa julkkikset jaetaan viihdejulkkiksiin, poliitikoihin, urheilijoihin, talousvaikuttajiin, virkamiehiin sekä kuninkaallisiin. Toiseksi suurin ryhmä on neljänneksen osuudellaan väkivalta, rikokset ja onnettomuudet. Samaisen tutkimuksen perusteella Iltalehden lööppiotsikoista vajaa viidennes käsittelee väkivaltaa, rikoksia ja onnettomuuksia, kun Ilta-Sanomissa vastaava osuus on kolmannes kaikista otsikoista. Jutuissa poliisien rikostilastot ovat niitä ainoita tilastotodellisuus-elementtejä, jota media yksittäisten uutistensa tueksi saa. Nämäkin pääsääntöisesti julkaistaan, vaikka poliisin tietoon tulee vain kymmenesosa rikoksista, eikä sekään siis vastaa etsimääsi rikostodellisuutta.

Ärsyynnyit viittauksellani Neuvostoliittoon, jossa kotimaisia rikoksia ei saanut julkaista ollenkaan. Kyseessä ei ollut pelkkää ilkeilyä, sillä ymmärtääkseni sosialististen maiden kriminaalipoliittisissa ohjelmissa pidettiin selvänä, että yhteiskunnalliset uudistukset johtavat vähitellen rikoksettomaan yhteiskuntaan. Näin ei kuitenkaan käynyt, sillä jossain mielessä yhteiskunta jopa tarvitsee rikollisuutta, jotta voidaan määritellä mitä on luvallista tehdä ja mitä ei. Näitä vaikutuksia heijastelee myös journalismin kautta välittyvä kuva rikostodellisuudesta, jolla saattaa olla jopa ennaltaehkäisevää vaikutusta kertoessamme rikoksen seurauksista ja vaikutuksista. Vaikutusvaltaa tähän yhteiskunnalliseen pohdiskeluun medially on, sen myönnän. Silti taloudellisen epävarmuuden, sodan uhan, globalisaation ja suurtyöttömyyden vaikutus ihmisten pelkotiloihin on varmasti merkittävämpää kuin iltapäivälehtien uutisointi. Rikoksettomuus ei ole uutinen, emmekä tee selvin päin autoaan siirtelevisitä ministereistä kansia.

Tämä median toiseus, ikuinen keskeneräisyys ja sirpaleisuus on varmasti erimielisyytemme suurin syy. Media peilin sirpaleina ja kokonaisuutena on aina vaillinainen kuva tapahtuneesta, joka pyrkii totuuteen siihen koskaan pääsemättä. Iltapäivälehtien kansioitsikoiden vertailu Helsingin Sanomien pääkirjoitusaiheisiin on siksi lähinnä huvittavaa. Vertailu sisälsi ajatuksen, että Helsingin Sanomien pääkirjoitukset muodostaisivat maailmasta ehyen, virheettömän todellisen kokonaisuuden. Sellaista mediaa ei ole olemassa.

Erimielisyyksistämme huolimatta toivotan vilpittömästi onnea seuraavaan tutkimukseesi ja kiitän keskustelusta.

Janne Kivivuori: Toimme tutkimuksessamme esiin sen, että ihmisten pelkoihin vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin median sisällöt. Vuosina 1988–1997 tapahtuneeseen pelkojen kasvuun saattoivat vaikuttaa paitsi ta-

loudellinen lama ja turvattomuus myös yhteiskunnan monikulttuuristuminen, sisäinen muutto maalta kaupunkeihin sekä väestön ikääntyminen. Mutta samaan aikaan tapahtui väkivaltautisoinnin voimakas kasvu iltapäivälehdissä, mikä todennäköisesti myötävaikutti pelkojen nousuun yhdessä television alkavan rikosraportoitumisen kanssa. Voi olla, että vuosien 1988–1997 pelkotason nousu johtuikin siitä, että toisistaan riippumattomat sosiaaliset, kulttuuriset ja mediaan liittyvät tekijät ajoittuivat sattumalta samaan historialliseen vaiheeseen. Median, saati sitten sen yhden osan, vaikutusta suuriin sosiaalisiin prosesseihin ei ole syytä liioitella. Toisaalta sitä ei ole perusteltua kokonaan kiistääkään.

Minulla ei ole vielä ollut mahdollisuutta tutustua mainitsemaasi Huovilan tutkimukseen, joka epäilemättä on tärkeä ja korkeatasoinen. Antamiesi tietojen perusteella voin todeta kaksi seikkaa. Kun puhutaan väkivaltapeloista ja väkivaltariskin arvioinnista, eri otsikkoaiheiden suhteellisten osuuksien tarkastelu on – kuten olen jo tässäkin keskustelussa todennut – toissijaista. Toiseksi rikosten ja onnettomuuksien tarkasteleminen yhtenä kategoriana vaikeuttaa tulosten tulkintaa kriminologian näkökulmasta.

Tutkimuksemme *Etusivujen väkivalta* herätti monenlaisia reaktioita äänekäistä mitätöinneistä asialliseen keskusteluun. Mutta miksi tulokset tulivat monille järkytyksenä? Uskon, että kaikki tiesivät jollain tasolla, että väkivaltautisointi on lisääntynyt viimeisen 20 vuoden jaksolla. Tämän toteaminen ei yksin olisi johtanut voimakkaisiin, närkästyneisiin reaktioihin.

Mutta kun *yhdistimme* tämän havainnon tietoon, että samalla jaksolla väestön kokema väkivaltariski oli pysynyt vakaana tai jopa laskenut, edellytykset järkytykselle olivat olemassa. Iltapäivälehdistön väkivaltaan kiinnittämän huomion kokonaisuus kehittyi määrällisesti eri tavalla kuin itse ilmiö. Ja tämän päälle tuli vielä havainto, että väestön väkivaltapelkojen nousu osui samaan jaksoon kuin väkivaltautisoinnin voimakas kasvu, olkoonkin että kausaalisuhteiden luonnetta on vaikeaa selvittää.

Tulevaisuudessa rikosmedian tutkimusta olisi syytä laajentaa sähköisten viestimien puolelle. Yleisemmällä tasolla kriittinen rikosmedian tutkimus hyötyisi mielestäni siitä, että rakennettaisiin ainakin keskipitkän jakson trendejä kuvaavia aikasarjoja. Vaikka faktat ovat faktoja ja aina kriittisistä motiiveista riippumattomia, totean tämän: mediakritiikissä yksi käyrä tuntuu olevan tehokkaampi kuin tuhat diskurssianalyysejä. Tutkimuksemme oli siis tiettyssä mielessä myös tiedepoliittinen kannanotto postmodernismia, relativismia ja konstruktionismia vastaan: osoitimme, että median ”toiseuden” ja omalakisena kehityksen ohella ja rinnalla on olemassa kova todellisuus: ihmi-

siin kohdistuvan väkivallan todellinen määrä, ja ihmisten pelot.

Vaikka olen kanssasi eri mieltä monista asioista, arvostan rohkeuttasi, kun olet tullut mukaan keskusteluun. Edustamasi lehti on viime vuosina vähentänyt rikos- ja väkivaltapainotusta ja osoittanut, että kovassa kilpailussa pärjääminen ei välttämättä edellytä väkivaltauutisoinnin jatkuvaa lisäämistä. Toivottan sinulle voimia jatkaa tällä tiellä. Haluan myös päättää tämän keskustelun korostamalla, että suomalaisessa rikosjournalismissa on paljon hyvää. Moneen muuhun maahan verrattuna se lienee määrällisestikin verraten maltillista. Media on myös kiitettävästi tarttunut sellaisiin aiheisiin, joista on syytä käydä yhteiskunnallista keskustelua. Esimerkkeinä mainittakoon vaikkapa naisiin kohdistuva väkivalta, rasistiset rikokset ja talousrikollisuus.

Pauli Aalto-Setälä on Iltalehden päätoimittaja.

VTT Janne Kivivuori on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologisen yksikön johtaja.